

Rick Honings

De Nederlandse Victor Hugo Nicolaas Beets gehuldigd in 1884

Dat Nicolaas Beets (1814-1903) een beroemde auteur was, zal wel niemand ontkennen. Samen met Bilderdijk en Multatuli geldt hij als een van de meest prominente auteurs van de negentiende eeuw. Terwijl de eerste twee echter tijdens hun leven allerlei conflicten uitvochten en veel tegenwerking ondervonden, was Beets vanaf het begin een publiekslieveling. Toen hij in de jaren dertig van de negentiende eeuw als Leids student met Byron dweepte, diens werken vertaalde en zelf ook dichtstukken in diens geest publiceerde, wist hij daarmee nationaal de aandacht op zich te vestigen. In zijn dagboek noteerde hij in 1835: "Ik ben tegenwoordig te Leiden in de mode en gewild als een paar oranje handschoenen."

Het was echter vooral zijn op de grens van studententijd en predikantschap gepubliceerde *Camera Obscura* (1839), verschenen onder het pseudoniem Hildebrand, waarmee hij de harten van de Nederlanders veroverde. Het werk bleef de hele negentiende eeuw populair. Toen *De Nederlandsche Spectator* zijn lezers in 1892 vroeg naar hun meest geliefde werk, eindigde de *Camera* met stip op de eerste plaats. Vele verhalen, zoals *De familie Stastok*, *Een oude kennis* en *Een onaangenaam mensch in de Haarlemmerhout* waren toen al canoniek geworden. Beets was ook een vermaarde dominee-dichter, maar het was zijn *Camera* waarom hij telkens weer geprezen en geëerd werd.

Vanwege dat ene boek had Beets zijn leven lang de status van een bekende Nederlander. Vanaf het moment dat hij als student naam maakte tot aan het einde van zijn leven – hij stierf in 1903 op 88-jarige leeftijd – was hij een publieke figuur. Het meest uitbundig werd dat zichtbaar op 13 september 1884, toen Beets zijn zeventigste verjaardag vierde. Het gaat niet te ver om te stellen dat de schepper van de *Camera Obscura* toen gehuldigd werd als de Nederlandse Victor Hugo.

Een bijzondere dag

De befaamde Franse romancier vierde op 26 februari 1881 in Parijs zijn 79e verjaardag. Men stond erbij

stil dat hij nu zijn tachtigste levensjaar inging. Die dag vielen Hugo tal van eerbewijzen ten deel. Zo werd er een defilé voor hem georganiseerd – een van de grootste in de literatuurgeschiedenis. In de Avenue d'Eylau, waar Hugo woonde, was een triomfboog opgericht. Op 27 februari vond er een optocht plaats, de langste en indrukwekkendste die Parijs sinds Napoleon had gezien. Naar verluidt liepen er meer dan een half miljoen mensen langs zijn huis in de Avenue d'Eylau om Hugo hulde te brengen. Onder hen bevonden zich vele hoogwaardigheidsbekleders en afgevaardigden uit tal van landen, maar ook muzikanten en alle Parijse schoolkinderen. In de stoet werd onder meer een reusachtige taart megedragen met tafereel uit Hugo's oeuvre.

Afb. 1.
Nicolaas Beets in
zijn studeervertek,
door A. Schipperus, uit:
Eigen Haard (1884)

Collectie Universiteits-
bibliotheek Leiden

Nicolaas Beets in zijn studeervertek.
Teekening van P. A. SCHIPPERUS

Tien weken later werd het deel van de Avenue d'Eylau waar de auteur woonde, omgedoopt tot Avenue Victor Hugo.

Drieënhalf jaar later, in 1884, was Nicolaas Beets aan de beurt. Zoals men in Frankrijk Hugo als een nationale held huldigde, zo werd Beets geprezen als symbool van het Nederlandse volkskarakter. In hem zag men typisch Hollandse deugden weerspiegeld, zoals godsvrucht, blijmoedigheid, gematigdheid, tolerantie, vaderlandsliefde, Oranjegezindheid en huiselijkheid. Het georganiseerde Beets-feest moet worden gezien in het licht van het Nederlandse nationalisme. De viering van zijn verjaardag was, zoals P.H. Ritter opmerkte, dan ook "de viering der nationale zelfherkenning".

Al dagen voordat Beets zijn verjaardag zou vieren, werd er in de nationale pers over geschreven. Er verschenen ook verschillende tijdschriftafleveringen die aan de jubilaris waren gewijd. Zo nam het geïllustreerde periodiek *Eigen Haard* een biografische schets van Beets op, en drukte men drie afbeeldingen van Beets af: een portret als vierentwintigjarige en één als veertigjarige, en een tekening door A. Schipperus van de auteur in zijn studeerkamer (afb.1). *Eigen Haard*-abonnees konden voor twintig cent in het bezit komen van een afdruk van de tekening. De *Leeswijzer*, die zich de bevordering van het 'letterkundig verkeer' ten doel stelde, publiceerde eveneens een themanummer en zelfs de Katholieke *Illustratie* bracht een Beets-nummer uit, met bijdragen over hem als mens, schrijver en 'familiedichter'. Dat geeft aan dat men de protestantse auteur ook in katholieke kringen waardeerde.

Eindelijk brak de dag aan waarop Beets zijn verjaardag vierde: 13 september 1884. Een fraai beeld van de gebeurtenissen krijgen we dankzij de herinneringen die Beets' jongste dochter Ada in latere jaren aan het papier toevertrouwde. In 1884 was ze dertien jaar oud. Volgens haar was elke dertiende september een feestdag. Dan werd huize Beets overspoeld met geschenken, bloemen en poststukken. Elk jaar weer kwam er een stoet bezoekers langs. Dat alles viel echter volledig in het niet vergeleken bij de viering van zijn zeventigste verjaardag. Alle Utrechtse scholen hadden hun kinderen vrij gegeven, in veel straten hadden bewoners de vlag uitgestoken. Tot Ada's verbazing wapperde de driekleur zelfs op de tram. Van alle kanten ontving Beets gelukwensen, geschenken en bloemstukken. Het waren er zo veel dat er al spoedig geen vazen meer beschikbaar waren, zodat de boeketten volgens haar

in rijen op de grond langs de muren lagen. Die dag was het een grote drukte in huize Beets.

Op zijn zeventigste verjaardag werd Beets ook overladen met post. Daarin leek hij eveneens op Hugo, die in 1881 meer dan tweeduizend felicitatiebrieven en -telegrammen ontving. Beets' dochter Ada herinnerde zich dat er grote hoeveelheden met touw bijeengebonden brieven werden bezorgd. Die waren afkomstig van bekenden en van onbekenden en van mannen en vrouwen, uit binnen- en buitenland. In het Beets-archief in Leiden zijn vele brieven bewaard gebleven. Hoeveel het er zijn geweest, is moeilijk te zeggen, maar zeker is dat Beets in de weken na het feest zijn handen vol had aan het beantwoorden ervan. Daartoe liet hij een circulaire drukken, zodat hij niet iedereen persoonlijk hoefde te bedanken. Bovendien plaatste hij een bericht in de krant, waarin hij verklaarde dat hij op die 13e september wel een 'duizendtal' brieven had gekregen. Dat aantal was in de dagen daarna nog met enkele honderden vermeerderd. Veel van die brieven worden gekenmerkt door de eerbiedige toon van de afzender. Sommige bevatten bovendien lofdichten, zoals dat van Conrad Theodor van Deventer, vanuit Indië. Dat was bedoeld als blijk van verering voor de dichter die hij hoogachtte. In het land van het felle zonlicht en het palmgeruis vormden Beets' typisch Nederlandse verhalen een troost:

Doch nooit zal van my scheiden,
   waar ik ook ademhaal,
 Myn liefde voor uw werken,
   Myn eerbied voor uw taal.
 Zy zullen in het Oosten
 My steunen, sterken, troosten,
 Uw verzen en uw proza,
   My dierbaar allemaal.

Afb. 2.
 De door Frans Stracké
 vervaardigde marmere
 buste die Beets in 1884
 werd aangeboden

Collectie Centraal
 Museum, Utrecht

Afb. 3.
Hulde aan Hildebrand.
Eerste blad van het
album amicorum dat
Nicolaas Beets op
13 september 1884
aangeboden kreeg

Collectie Universiteits-
bibliotheek Leiden

Feest voor Beets

Diezelfde ochtend werd Beets verwacht in de grote zaal van sociëteit Tivoli in Utrecht, waar hem een officiële plechtigheid wachtte. Het doel was om de dichter "op zijn aanstaanden jaardag [met] een monumentaal aandenken als huldeblijk te vereeren". Overal was geld ingezameld, ook in Nederlands-Indië. Een subcommissie had landgenoten opgeroepen een bijdrage te leveren, om zo de verering van Nederlanders uit de overzeese gebieden kenbaar te maken. Het aantal reacties was overweldigend.

Het was die dag een drukte van jewelste bij Tivoli. Rijtuigen reden af en aan. In de zaal meldden zich honderden gasten. Omstreeks kwart over elf betrad de jubilaris de ruimte, begeleid door de commissaris van de koning. In de met bloemen versierde zaal wachtten hem tal van toespraken en lofzangen. De Leidse hoogleraar Matthias de Vries ging in op Beets' verdiensten, als dichter, redenaar, predikant, hoogleraar, vader en natuurlijk als de auteur van de 'onsterfelijke' *Camera Obscura*. De Vries merkte treffend op dat een volk dat zijn grote mannen eert, in feite zichzelf eert. Onderdeel van de ceremonie was de onthulling van de buste die voor deze gelegenheid was vervaardigd (afb. 2). Op het voetstuk was de tekst gebeiteld: *Nederland aan Nicolaas Beets*. De jubilaris was zichtbaar ontroerd.

Namens de regering werd Beets daarna het commandeurskruis in de orde van de Nederlandse Leeuw

verleend. Van de Belgische staat kreeg hij de Leopoldsorde. Ook ontving hij tal van andere huldeblijken, zoals het erelidmaatschap van enkele verenigingen. Vervolgens werden aan Beets door verschillende personen en gezelschappen bloemen en kransen aangeboden. Een hoogtepunt vormde de overhandiging van het voor hem samengestelde album amicorum: een fraaie houten kist overhandigd, met daarin op karton geplakte albumblaadjes (afb. 3). Vierhonderd auteurs leverden daarin een tekst om de jarige te vereeren als symbool van Nederland en als schepper van de onvergetelijke *Camera Obscura*.

Beets' album amicorum vormt een staalkaart van de Nederlandse cultuur van de tweede helft van de negentiende eeuw. Het bevat bijdragen van personen uit alle delen van het land. Niet alleen de schrijver werd erin geprezen, ook de man die symbool stond voor wat Nederland wilde zijn. Zo schreef professor T.M.C. Asser: "Wie Beets niet eert en niet lief heeft, is geen goed Nederlander." Het werk bevat teksten van collega's uit de wetenschap en van predikanten uit het hele land. Verder waren er bijdragen van personen uit de toenmalige culturele wereld: kunstenaars, tekenaars, schilders, componisten, schrijvers en dichters. Het koningshuis liet zich evenmin onbetuigd. Koning Willem III en koningin Emma stuurden elk een gesigioneerde foto. Maar ook onbekenden leverden een bijdrage.

Tot slot was het woord aan de jubilaris zelf. Staande naast de marmeren buste van zichzelf sprak hij: *Soli Deo Gloria* ('Alleen aan God de eer'). Hiermee gebruikte Beets de bescheidenheidstopos. Zijn verdiensten stelden niet zoveel voor, merkte hij op: "Gij vereert mij te veel, maar ik kan het niet helpen. Het is voor uwe verantwoordelijkheid." In het begin van zijn literaire loopbaan had hij zich opgesteld als zelfverzekerde Byroniaan, nu presenteerde hij zich als een bescheiden, godvruchtige, tolerante, vaderlandslievende en Oranjegezinde dominee-dichter. Dat was het beeld dat hij in zijn latere werk, en ook tijdens de viering, wilde uitdragen. Vervolgens bedankte hij iedereen, jong en oud, die hem vandaag geëerd had. Speciale dank ging uit naar de koning, aan wie hij veel te danken had.

Daarmee was het ochtendprogramma afgelopen. Rond half drie werd hij weer in Tivoli verwacht voor een

concert, waar op muziek gezette gedichten van Beets ten gehore werden gebracht. 's Avonds was er een feestmaal, waaraan honderd genodigden aanzaten (afb. 4). De bijeenkomst werd opgevrolijkt met tafelredes. Tot slot nam de jubilaris zelf het woord en sprak: "Ik ben geen wereldburger, maar toch ben ik cosmopoliet, omdat ik den mensch, de menschen liefheb." Die uitspraak werd in de pers telkens weer herhaald. Rond half tien kwam er een einde aan het diner en ging Beets huiswaarts.

Besluit

In de dagen hierna schreven alle kranten, zowel de landelijke als de lokale, over het feest. Overal was Beets voorpaginanieuws, van Friesland tot in Brabant en van Groningen tot in Zuid-Holland. Veel periodieken publiceerden lofdichten op de jubilaris. De redactie van het *Utrechtsch Dagblad* werd zozeer overspoeld door inzendingen dat zij een bericht plaatste. Ondanks de goede bedoelingen kon men de verzen "van gelijke strekking en ongeveer gelijken inhoud" helaas niet allemaal publiceren.

In de weken hierna werd Beets ook op andere manieren geëerd. Zo kreeg hij een eigen sigarenmerk. Zelfs werd er nu een barkschip naar hem vernoemd. Maar één huldeblijk kreeg Beets níét. Hoewel er stemmen opgingen om de Utrechtse Boothstraat om te dopen tot Beetsstraat, haalde het voorstel het niet. Desondanks was de viering van Beets' verjaardag bijzonder: het was de grootste huldiging die een levende dichter in de negentiende eeuw in Nederland ten deel is gevallen.

In deze zelfde periode begon de Beweging van Tachtig zich te manifesteren. De eerste jaargang van het nieuwe tijdschrift *De Nieuwe Gids* zou in 1885 verschijnen. Beets moest het daarin als auteur meteen ontgelden en ook in de *Grassprietjes* (1885) van Cornelis Paradijs (=Frederik van Eeden) kreeg Beets ervan langs. In de literatuurgeschiedenis overheerst nog altijd het beeld dat de Tachtigers een revolutie teweegbrachten in de Nederlandse letteren. De uitbundige huldiging van Beets laat zien hoe velen bewondering voelden voor de beroemde vorst der dominee-dichters. Dat zegt veel over de dominante literaire smaak van deze periode. Het Beets-feest laat,

in de woorden van Peter van Zonneveld, zien "hoe zwak de glans van het nieuwe en hoe sterk de kracht van het oude nog was".

Afb. 4.
Lijst met handtekeningen van de deelnemers aan het diner ter ere van Beets' verjaardag, 1884

Collectie Centraal Museum, Utrecht

Rick Honings (1984) is universitair docent Nederlandse letterkunde aan de Universiteit Leiden. Met Peter van Zonneveld schreef hij een biografie van Willem Bilderdijk, De gefnuikte arend (2013). Onlangs verscheen van zijn hand De dichter als idool: Literaire roem in de negentiende eeuw (2016).

Contact: r.a.m.honings@hum.leidenuniv.nl